

(Elkésett) nyílt levél Petőfihez

Kedves Sándor!

4344

Ne vedd rossz néven a tegezést egy régi tisztelődötől, aki kétszer annyit élt már, mint Te, beszámítva azt a hét szűk esztendőt is, melyet a legújabb (sír)kutatói eredmények szerint Szibériában töltöttél. Hivatásomnál fogva több év-tizede társalgok Veled — gondolatban —, de ezek a beszélgetések sajnálatosan egyoldalúak, Te ugyanis Segesvár óta makacsul hallgatsz, mint (idén júliusig) a barguzini sír. Tudtommal csak egyszer szólaltál meg *odaíró*ról, egy spirítiszta szeánszon, 1853-ban, s attól sem lettünk okosabbak: éppen halálad körülményeiről olyan szűkszavúan nyilatkoztál, mintha magad sem figyeltél volna jól oda. Nagy kár, mert emiatt kényszerülök most erre a — megvallom, nekem is kínos — kérdőre vonásra.

Július 17-e, a TASZSZ kategorikus bejelentése óta, mely szerint a barguzin-ilisizsuzszi temetőben rátaláltak földi maradványaidra, minduntalan azt kérdezem magamtól, s most a nyilvánosság előtt is Tőled: hogy lehetséges, mivel magyarázható, hogy éppen Te, aki mindig nyugatra vágytál, nyugat-európai utazást tervezte, meg akartad nézni „*Shakespeare, Shelley és Byron hazáját, a sötét Angliát*” és „*Béranger honát, a fényes Franciaországot*”, meghökkenő módon keleti irányban indultál el, s végül is a sivár Bajkál-vidéken kötöttél ki? Mi másra következtethetünk, mint hogy abba a Petőfi századosba, (majd őrnagyba), akit 1849 elején — tavaszán hat csatában tanúsított vitéz magatartásáért Bem apó még „érdemjellel” tüntetett ki, a segesvári összeomlás pillanatában úgy belesett a félsz, hogy a fehéregyházi Sárpatok hidjától szinte egyhuzamban vagy hétezer kilométert futott árkon-bokron, hegyen-völgyön, sztyeppéken-hómezőkön át. Hát a hosszú úton sem jutottak eszedbe (hogy legalább a tempót mérsékeltek volna némileg), lelkes szózatod, a „Talpra magyar!” nemzedékek lelkebe vésett intelmei a szabadságról, a magyar névről, a láncról és a kardról, a „rongy életüket” féltő gyávákról? Hát vissza kell rád fordítanom Vörösmartyt támadó soraidat?

Te voltál a nemzet költője?

Te írtad azt a Szózatot,

Mely szóló egy országnak a szívéhez?...

Azt most már szétszakíthatod,

Mert hieroglif lett belőle,

Amelyet senki meg nem ért —

Nem én tépem le homlokodról,

Magad tépted le a babért.

Na jó, jó, úgy hírlík (bár senki se látta), hogy az oroszok hurcoltak el, miután Segesvárnál 1800 honvédet bekerítettek (mellesleg megjegyezve, ez az epizód mindaddig elkerülte hadtörténeink figyelmét), s velük együtt Téged is foglyul ejtettek. Vagy annak a vélekedésnek

Ezzel szemben, és éppen akkor, amikor a hazát a végpusztulás fenyegette, mit „tettél”? Elbújtál Barguzinban, s magadra húzva a teveszór pokrócot, egy árva hangot sem adtál, nehogy fölfedezzenek; aztán igyekeztél elvegyülni a szürke tömegben, mint boltossegéd, kisvállalkozó, középbirtokos; elvetted kenyéradó gazdád lányát, gyereket nemzettél, s békésen éledgettél — persze *Alekszandr Sztjepanovics Petrovics* néven, mert a *mimikri* a környezetbe való belesimulás ezáltal vált teljessé! — Elpárolgott hát az *Akasszátok föl a királyokat!* lobogó zarnokellenes indulata, a semmibe tűnt híres *haragod*, amelyre olyan büszke voltál! — „*Hát vállatrántó És fejbillentő És hálósipkás Jó békés polgár Lett a tüzes ifjú?*”

És ha a forradalom vértanúinak emléke előtt leboruló unokák „áldó imádság mellett” szent neveiteket akarják felidézni, Téged — akit mégiscsak az elsők közé számítunk — *melyik neveden emlegessünk?* Meg kell értened, hogy gondolkodóba esünk, hiszen a „Petőfi”-t, amelynek tiszta ragyogására olyan kényesen vigyáztál, megtagadtad: bedobtad a Bajkál mocsarába. Sírfeiratod szerint, amelyről Svigel fényképet hozott, A. Sz. Petrovicsként temettek el. Így hát, akár tetszik, akár nem, ezentúl ezen a néven kell, hogy számon tartsunk, annál is inkább, mert 19 éves korodig is Petrovics voltál. Némi liberalizmussal ennek magyaros formája, a *Petrovics (Petrovich, Petrovich) Sándor is szóba jöhetne*. Mégis a leginkább méltányosnak valamilyen összetett forma tetszik: *Alekszandr Sztjepanovics Petrovics — Petőfi Sándor* (így kerülhetne be a neved a Nagy Szovjet Enciklopédia újabb kiadásába; elől az orosz változattal, hiszen a „Petőfi” csak önkényesen fölvetett álneved volt, még akkor, amikor pár évig a magyar üggyel szimpatizáltál).

Míg ezt a nyílt levelet fogalmazgattam, egyre erősödött s végül bizonyossággá vált a háborzongató gyanúm, hogy szegény Sándor, Te, 1849-ben egy olyan roppant megrázkódtatáson mehettél keresztül, mely tudatodban *személyiségzavart* idézett elő. (Netán puskatussal ütöttek le, mire kábult-zavart aggyal — megadtad magad az első utadba kerülő kozáknak?) Állapotod aztán a nagy futás viszontagságai folytán (kazamaták, ólombánya s több efféle) súlyosbodott, Transzbajkália szokatlan klímája, miazmás kipárolgásai következtében pedig a *személyiségcsere* jól ismert, végleges kórképe alakult ki. Már akkor gyanússá váltál előttem, amikor rá kellett ébrednem, hogy híres *memóriád* Szibériában mennyire cserbenhagyott; jóslataidról, fogadkozásaidról, esküidről, „szentséges elveidről” teljesen megfélekedtél, s még leghatásosabb forradalmi költeményeid szövegét sem tudtad emlékezetemben felidézni. Barguzinban meg már csak szánalmas árnyéka voltál egykori határozott, tüzes, indulatos énednek: egy szürke, megalkuvó, sorsába beletörődő, lelki békéje kedvéért még a nevéből is megváló, hasadt tudatú *fantom-Petőfi*: A. Sz. Petrovics.

is foglyul ejtettek. Vagy annak a vélekedésnek adjunk hitelt, hogy kevésbé rettegven az oroszoktól, mint az osztrákoktól, a cári seregek oltalmába helyezted magadat? Az iliszunszki sirnyomravezetőjének, *Svigel Ferencnek* adatai szerint, melyeket még 1940-ben tárt az ámuló magyar olvasók elé, mindenesetre olyan helyre szállítottak, ahol a bécsi titkosrendőrök sem találhattak rád: az omszki várbörtönbe. Te azonban ismételen szökéssel kísérleteztél, a svigeli krónika szerint azért, hogy az iszonyú szibériai hideggel, hóviharral dacolva visszajuss hön szeretett hazádba, s viszontlásd imádott nődöt és gyermekedet. Igen ám, de a jelek szerint valahogy úgy jártál, mint Szejk, a derék katona, aki a frontra vezényelt ezredétől lemaradva, gyalogosan indult utána: „Török-szakad, el kell jutnom Budejovicébe!” — ismételte makacsul napokon át, miközben, hogy, hogy nem, egyre távolabb került a regiment állomáshelyétől. A Te merész vállalkozásaid is rendre úgy ütöttek ki, hogy nemcsak Magyarország, hanem Európa határaitól is mindinkább eltávolodtál: még a *Kaspi-tenger hajjain túl* sem érezted elég biztonságosnak a helyzetet; csak a Bajkál-tó másik oldalán sóhajtottál fel megkönnyebbülten. Te, aki *Magyar vagyok* című versedben megfogadtad:

*De semmi kincsért, hírért e világon
El nem hagynám én szülőföldemet,
Mert szeretem, hön szeretem, imádom
Gyalázatában is nemzetemet!*

— simán, minden lelkiismeret-furdalás nélkül leléptél. Pedig tudtad, csodálatosan megérezted már 1847-ben, hogy hamarosan olyan vészterhes idők következnek, amelyekre a haza hű és áldozatkész fiainak fel kell készülniük; egy szép hitvallásodban azt ígérted ennek a hazának:

*Veled sirok, ha fáznak sebeid,
Miket rajtad haramják keze nyit. —
Veled sirok, hogy fázol, éhezel.
S nincs részvéőd sem távol, sem közel...
(nem hagyva kétséget afelől, hogy:)
S érted teszek majd, hogyha tenni kell.*

fantom-Petőfi: A. Sz. Petrovics.

Drága Alekszandr! Egyet mondok, kettő lesz belőle. Maradj Te csak ott Barguzinban! Hiszen már 1854-ben sem kívánoztál haza (akkor nősültél), eszed ágában sem volt idelátogatni, hogy újra lásd születésed földjét, „a szép Kiskunságot!”

Emeljenek Neked azon a helyen, ahol fölfeleztetek, illő síremléket, cirill betűs felirattal, nyugodj ott tovább, békében, egyedül hallgatva a Bajkál mormolását! *Ennek* az emlékműnek a leleplezési ünnepségén magam is szívesen részt vennék, egyrészt, hogy végső búcsút vegyek tőled, másrészt — ezúttal komolyra fordítva a szót — azért, hogy köszönetet mondjak azoknak a jószándékú szovjet polgároknak (hatósági embereknek és kutató-kollégáknak), akik baráti szolgálatot akartak tenni nekünk. Nem az ő hibájuk, hogy egy réges-régi és már ötven éve megcáfolt *hadifogoly-legenda* csapdájába estek.

Petőfi életművének ismerői és valódi kedvelői, gondolom, könnyű szívvel mondanak le A. Sz. Petrovics hamvairól. Az a jelszó, hogy „*Hozzuk haza (Szibériából) Petőfit!*” olyan régi és elkoptatott már, hogy borsódzik a hátunk tőle.

Sándor József, a „sirkereső dilettantizmus” egyik klasszikusa (a másik Svigel volt), 1941-ben szó szerint így lelkendezett: „*Petőfi Sándornak olyan fénnel és pompával kell megtennie az utat hazafelé, mintha Árpád magyar honfoglaló fejedelem-vezérünket, a mi „Árpád apánk”-at hoznánk onnan, ahol őt megtalálnák!*” Az Ég kíméljen meg efféle nemzeti színű diadalmenettől minden jóérzésű embert, Petőfi őszinte barátait, életműve ismerőit és olvasóit! Nem vagyunk kíváncsiak a „szent hamvak” fölött tartandó szónoklatokra, tósztokra, a budapest-kiskörösi *gyalogmenetnek* meg a gondolatától is viszolygunk — (s azt a keveset is letaposnák, ami költőnk szeretett Kiskunságából még megmaradt.)

Hadd ünnepeljük zavartalanul halálának 140. évfordulóját!

KISS JÓZSEF